

ENVIRONMENTÁLNY MANAŽÉRSKY SYSTÉM PODĽA ISO 14001 A JEHO VPLYV NA ČINNOSŤ FIRMY

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEM BY ISO 14001 AND ITS IMPACT ON BUSINESS ACTIVITIES

Marek VARGA

ABSTRAKT

V súčasnosti je stále rastúci tlak na dodávky produktov a služieb, ktoré sú šetrné k životnému prostrediu. Environmentálny manažment je proces, ktorým sa riadia činnosti s cieľom zabezpečenia zdravého životného prostredia. Nejedná sa o riadenie životného prostredia ako takého, ale o riadenie procesov, krokov a správania sa s cieľom pozitívneho vplyvu na životné prostredie. EMS je nástroj pre riadenie vplyvov aktivít, produktov a služieb organizácie na životné prostredie. So štruktúrovaným prístupom poskytuje návod pre trvalé plánovanie, implementáciu, testovanie a zlepšovanie opatrení pre ochranu životného prostredia smerujúcu k jej udržateľnosti. Príspevok je osobitne zameraný pre environmentálny manažérsky systém v spoločnosti VÁHOSTAV - SK, a.s. a jeho vplyv na činnosť firmy. Firmy, ktoré nepoznajú dôsledky environmentálnych problémov svojich činností a nemajú zavedený environmentálny manažment nemôžu byť úspešné v rámci konkurenčného trhu.

Kľúčové slová: Environmentálny manažment. ISO 14001. Ekológia.

ABSTRACT

At this time, there is still growing pressure to deliver products and services which are environmentally compatible. An Environmental management is the process by which environmental health is regulated. It does not involve managing the environment itself, but it is the process of taking steps and behaviors to have a positive effect on the environment. EMS is a tool for managing the impacts of an organisation's activities, products and services on the environment. It provides the School with a structured approach for continuously planning, implementing, reviewing and improving on environment protection measures and working towards environmental sustainability. Contribution is specifically focused on environmental management system in VÁHOSTAV - SK, a.s. and its impact on business activities. Firms which do not recognize the implications of environmental problems their activities and do not introduces environmental management will not succeed in the competitive market.

Keywords: Environmental management system. ISO 14001. Ecology.

ÚVOD

Nevyhnutnou podmienkou existencie a prežitia ľudskej spoločnosti na planéte je životné prostredie. Vzťah medzi životným prostredím a ekonomikou resp. hospodárstvom je veľmi priamy, kde človek, ako jeden subjekt vo vlastnom záujme úzko ovplyvňuje, využíva a pretvára druhý subjekt - životné prostredie. Zdroje, či už hmotné alebo nehmotné, ktoré spoločnosť potrebuje na uspokojenie svojich potrieb pochádzajú z prírody, pričom to, čo už nepotrebuje, vracia vo forme odpadu naspäť do prírody, čím spôsobuje významnejšiu ekologickú nerovnováhu kvality životného prostredia, na ktorú sa priamo viažu globálne problémy. Z tohto dôvodu, sa otázkou znečisťovania a využívania zdrojov zo životného prostredia z globálneho hľadiska zaoberajú vlády štátov na celom svete. Ľudská spoločnosť si uvedomila, že prírodné bohatstvo, ktoré ponúka planéta Zem, je limitované, naozaj vyčerpatelné. Jeden zo základných momentov riešenia zložitého problému zlúčeného rastu hmotnostného blahobytu ľudí a ochrany prírody je vzájomné preniknutie a splyvanie manažérskych prístupov a metód uplatňovaných v ekonomike a pri ochrane životného prostredia. V 50. rokoch 20. storočia dochádza k transformácii trhu, manažérstvo je zamerané na snahu uspokojenia známych alebo predpokladaných potrieb zákazníka. Tento model riadenia bol v druhej polovici 90-tych rokov rozšírený o oblasť bezpečnosti produktov a ochrany a tvorby životného prostredia. Boli prijaté medzinárodné normy radu ISO 14000 o Systéme environmentálneho manažérstva orientované pre oblasť riadenia podnikov s cieľom integrovania prvkov, tvoriacich súbor vzájomne previazaných aktivít, na dosiahnutie environmentálnych a ekonomických cieľov. Vybudovanie a udržiavanie systému environmentálneho manažérstva je výsledkom vyspelosti podnikateľskej sféry pre trvale udržateľný rozvoj životného prostredia. S prihliadnutím na ekonomický rast a prosperitu sa do

tohto zoskupenia firiem zaraďuje i spoločnosť VÁHOSTAV - SK, a.s.. Príspevok poukazuje a hodnotí, ako zavedený systém vplyva na činnosť firmy a ovplyvňuje jej podnikateľské aktivity.

METÓDY A MATERIÁL

Pri práci metodicky vychádzame z obsahu príslušných normatívnych dokumentov pre budovanie a preverovanie EMS. V kombinácii s analýzou a syntézou vytvárame priestor pre systémový prístup, ako základ pre objektívne poznanie zavedeného manažérskeho systému. Postup analýzy vyplýva zo stanovenia hlavného cieľa a čiastkových cieľov v kombinácii s viacerými vedeckými prístupmi, metódami a nástrojmi. Pri analýze využívame čiastkové metódy vychádzajúce z klasifikačnej a z vzťahovej analýzy. Dôležitá metóda, ktorú sme uplatnili v našej práci bola syntéza, ktorá umožnila vyvodenie všeobecných záverov z poznatkov analýzy. Prostredníctvom syntézy skúmame systém ako celok a to pomocou skladby častí a prvkov celku. Metódy použité pri procese syntézy vychádzajú z princípu abstrakcie, hierarchie a štrukturalizácie.

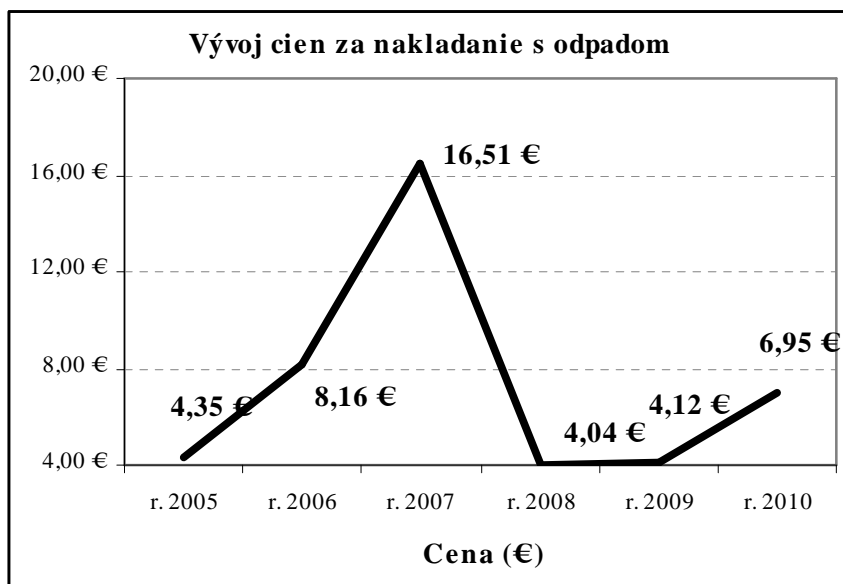
VÝSLEDKY

Spoločnosť VÁHOSTAV - SK, a.s. patrí medzi tri najvýznamnejšie stavebné spoločnosti v Slovenskej republike. Je firmou, ktorá sa sústreďuje na štyri oblasti stavebnej činnosti, konkrétne na budovanie ciest, mostov, tunelov, dopravnú infraštruktúru diaľnic a železničných koridorov. Zároveň sa orientuje na výstavbu priemyselných komplexov, infraštruktúru priemyselných parkov, ekologických a vodohospodárskych stavieb. V roku 2001 spoločnosť prijala strategické rozhodnutie na zavedenie systému manažérstva kvality a podnikla konkrétne kroky ovplyvňujúce rozličné potreby, konkrétne ciele, poskytované produkty, používané procesy s cieľom dosiahnutia najvyššej kvality dodávaných prác, čo bolo potvrdené v roku 2002 certifikátom kvality podľa medzinárodnej normy ISO 9001. Uvedomovaním si zodpovednosti nie len voči svojim zákazníkom z hľadiska kvality ponúkaných služieb a produktov, ale i zodpovednosti voči životnému prostrediu súvisiac s jeho znečisťovaním, v roku 2003 vrcholový manažment spoločnosti rozhodol o zmene prístupu k ochrane životného prostredia, zvolil stratégiu, v ktorej prioritnou úlohou je zabránenie znečisteniu životného prostredia a efektívne využitie energie. Spoločnosť vypracovala a zaviedla systém environmentálneho manažérstva v súlade s normou ISO 14001; systém, ako súčasť celku riadenia firmy charakterizovaný záväzkom neustáleho zlepšovania ochrany životného prostredia. V roku 2004 bola funkčnosť tohto systému a zhodnosť s požiadavkami normy potvrdená certifikátom. Systém bol zavedený v procese budovania IMS spôsobom postupnej implementácie manažérskych systémov s ich následnou integráciou. Od roku 2005 má spoločnosť zavedený a certifikovaný i systém manažérstva BOZP podľa medzinárodného štandardu BSi OHSAS 18001. Z hľadiska štruktúrálnej podobnosti a z dôvodu zjednodušenia riadenia, zníženia administratívnej záťaže a zefektívnenia, spoločnosť tieto tri jednotlivé systémy a ich prvky integrovala do jedného komplexného systému riadenia, ktoré efektívne napomáhajú racionalizácii riadenia.

Jedným z ukazovateľov vývoja environmentálneho systému sú environmentálne ciele. V začiatkoch budovania systému v spoločnosti, napriek vytýčenému smeru v oblasti ochrany životného prostredia, sú v postojoch spoločnosti i prvky reaktívneho prístupu, ktoré ešte riešia problematiku ochrany životného prostredia tak, aby sa dostala do súladu so zákonmi a nariadeniami. Nasledujúce obdobie vývoja EMS bolo charakteristické vytýčovaním si cieľov, ako reakcie na problémy s ochranou a tvorbou životného prostredia. V súčasnosti ciele zahŕňajú hlavne prvky preventívneho a proaktívneho prístupu, s cieľom predchádzať problémom s ochranou a tvorbou životného prostredia, nie ich následného riešenia. S postupom času si spoločnosť stanovuje komplexnejšie a účinnejšie ciele v oblasti ochrany životného prostredia, pozoruje a zisťuje čoraz menšie množstvo zistených nedostatkov v zavedenom systéme, čo je priamym dôkazom toho, že EMS je postavený na princípe neustáleho zlepšovania a prijímaní inovácií s cieľom eliminovať negatívne vplyvy vykonávaných činností a podporovať ochranu životného prostredia. Iným ukazovateľom vývoja EMS sú i nedostatky resp. odporúčania zistené vnútornými kontrolami. V prvých obdobiach od zavedenia systému boli hlavne zistené a pozorované systémové nedostatky. V nasledujúcom období už neboli zistené žiadne systémové nezhody, pričom závery z vnútorných kontrol sú len vo forme odporúčania.

Zavedenie a prevádzka environmentálneho manažérskeho systému by mali poskytovať podniku značné výhody v celom rade oblastí svojho podnikania. Účinne zavedený a udržiavaný EMS by mal pomáhať s lepším dodržiavaním predpisov, s efektívnym využívaním zdrojov, s marketingom, s financiami a so zvyšovaním predajných príležitostí. Správne navrhnutý EMS umožňuje efektívnu identifikáciu príležitostí pre úsporu

nákladov - inými slovami, môže vyvolať procesné alebo technologické zmeny, ktoré znižujú celkové náklady na výrobu alebo zlepšia hodnotu výrobku. Stavebníctvo je odvetvie náročné na veľké množstvo vstupných surovín, na druhej strane však táto činnosť je významným producentom odpadov tak pri výrobe ako i pri zemných a stavebných prácach. Pre stavebníctvo je charakteristická rôznorodosť odpadu, spravidla ide o nehomogénnu materiú rôzneho pôvodu a zloženia. Nakladanie s odpadmi malo v spoločnosti kolísavý charakter. Percento zhodnotených odpadov sa pohybovalo v prvých rokoch od zavedenia EMS okolo 20-tich percent. S rastúcou tendenciou produkcie odpadu a s rastúcimi cenami za zneškodňovanie odpadu si spoločnosť vytýčila nový trend nakladania s odpadom. Upustilo sa od skládkovania a postupne sa prechádzalo k recyklácii. Dôležitým činiteľom v tomto procese bol popri environmentálnom i ekonomický ukazovateľ zníženia nákladov za zhodnotenie odpadu oproti jeho zneškodneniu skládkovaním, kde spoločnosť v roku 2008 zakúpila a začala používať mobilné drviace zariadenia (Obr. 1).

Obr. 1 - Vývoj priemernej ceny za nakladanie s odpadom.

Veľmi dôležitým indikátorom prínosu zavedenia EMS pre firmu je marketing. S rastúcim povedomím verejnosti v otázkach životného prostredia, EMS zohráva významu rolu v oblasti zákazníckej lojality. Hoci ISO 14001 nemožno považovať za garanciu, že akýkoľvek konkrétny výrobok je šetrný k životnému prostrediu, ale potvrdzuje, že výrobca alebo poskytovateľ služieb sa vedome snaží znížiť negatívny vplyv svojich činností na životné prostredie. V súčasnosti je jedným z najdôležitejších kritérií pri nákupe tovaru alebo služby skutočnosť, či poskytovať má zavedený EMS, čo zvýhodňuje spoločnosť v mnohých výberových konaniach, dokonca v mnohých prípadoch sa považuje za samozrejmosť, že dodávateľ má tento zavedený.

Dôležitým benefitom, ktorý ponúka EMS je reviewing podnikateľskej zodpovednosti podľa environmentálnej legislatívy, ktorý umožňuje dosiahnutie zhody plnením legislatívnych požiadaviek z oblasti ochrany ŽP a bezpečnosti vzťahujúcich sa k danej firme, výrobným technológiám a výrobkom. Pravidelné kontroly EMS upozorňujú na všetky nové predpisy, o ktorých nemusia mať zamestnanci znalosti a tým minimalizujú riziko úmyselného porušenie zákona. Štatistika zistení z auditov v spoločnosti preukazuje, že spoločnosť bola upozorňovaná na nové legislatívne predpisy, ktoré nemala zapracované do svojich registrov pre riadenie činností. Avšak ako uvádzajú štatistiky spoločnosti, i táto skutočnosť napomohla tomu, že spoločnosť nebola doposiaľ sankcionovaná z vedomého porušovania environmentálnych predpisov ergo popri environmentálnom ukazovateli sa prejavil i ekonomický ukazovateľ šetrenia finančných zdrojov.

DISKUSIA

Malé a stredné podniky tvoria drvivú väčšinu podnikov v Európe. Tieto podniky sú životne dôležité pre zdravú dynamiku trhovej ekonomiky. Avšak, dopady činností týchto podnikov na životné prostredie nie sú príliš známe. Dobrovoľné samoregulačné iniciatívy, ako je environmentálny manažment podľa normy ISO 14001 poskytujú

všetkým podnikom prostredky na vývoj systematických prístupov slúžiacich zlepšovaniu ich vzťahu k životnému prostrediu. Príspevok poukazuje na skutočnosť, že systém environmentálneho manažérstva môže priniesť firmám mnohé zvýhodnenia, avšak musí byť správne zavedený a implementovaný. Smerovanie spoločnosti v ochrane a tvorbe životného prostredia možno charakterizovať prostredníctvom rôznych indikátorov, ako sú napríklad environmentálne ciele. Tým, že spoločnosť má certifikovaný EMS, dokazuje zákazníkovi, že sa zaviazala plniť a plní si povinnosti voči životnému prostrediu. Výsledky taktiež ukazujú, že firma dodržiavaním zásad EMS vníma dopady svojich činností na životné prostredie a je vidieť i pozitívny vplyv zavedeného systému na mnoho dimenzií operačného výkonu.

ZÁVER

Normu ISO 14 001 od jej prvého zverejnenia v roku 1996 formálne prijalo za svoj národný štandard viac ako 100 krajín. Revidovanú normu z roku 2004 zavádzajú organizácie po celom svete aj dnes. Koncom decembra 2005 bolo v zozname subjektov, ktoré realizovali zavedenie EMS a získali certifikát 111 162 spoločnosti a organizácií zo 138 krajín. Ako veľké nadnárodné spoločnosti presadzoval požiadavky na certifikáciu ISO 14001 od svojich dodávateľských reťazcov, tak sa toto číslo rozrastalo v priebehu rokov. Od roku 2010 používa ISO 14 001 minimálne 223 149 organizácií v 159 krajinách a ekonomikách z celého sveta [1]. So zavádzaním ISO noriem radu 14 000 do sústavy STN sa začalo v roku 1996. Počet evidovaných funkčných systémov environmentálneho manažérstva na Slovensku v roku 2010 dosiahol 868 [2]. I tieto číslo poukazujú na skutočnosť, že vplyv EMS na podnikateľské aktivity firiem je pozitívny, je pre nich prínosom. Zvyšovanie reputácie, konkurencieschopnosti a iné finančné výhody sú úrodou, ktorú som sebou prináša zdravo pestovaný environmentálny manažérsky systém.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] ISO. [on-line] ISO 14000 - Environmental management. -Available on - URL: http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_and_leadership_standards/environmental_management.htm [cit. 2010-10-29].
- [2] SAZP. [on-line] Certifikácia EMS v Slovenskej Republike. - Available on - URL: <http://www.sazp.sk/public/index/go.php?id=1557&lang=sk> [cit. 2012-01-25].

ADRESA AUTORA

Marek VARGA, RNDr.,

VÁHOSTAV - SK, a.s. Žilina, Žilina, Slovenská republika, e-mail: marek.varga@vahostav-sk.sk

RECENZENT

Miroslav RUSKO, RNDr., PhD.,

Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Ústav bezpečnostného a environmentálneho inžinierstva, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: [miroslav.rusko@stuba.sk](mailto:>miroslav.rusko@stuba.sk)